

IOAN BUD, MEȘTER DRĂNIȚAR DE PE VALEA COSĂULUI, BUDEȘTI – MARAMUREȘ

Ovidiu FOCȘA

Tipologia populară în privința tehnicilor de realizare a acoperișului locuinței tradiționale îmbracă o mare diversitate de forme și expresii, determinate în primul rând de tehnicile constructive specifice unei anumite zone cât și de natura materialului de realizare.

Ca principal element constructiv, simbol al statorniciei omului, casa rămâne cel mai important edificiu din cadrul gospodăriei, motiv pentru care meșterii constructori erau deopotrivă apreciați și recunoscuți în comunitate. Dincolo de foloasele materiale cu care aceștia erau răsplătiți pentru munca prestată, între familia celui cărui i se ridică casa și meșter se lega o strânsă relație, materializată printr-o succesiune de acte magico-rituale, menite să vegheze asupra durabilității construcției. De cele mai multe ori, la finalizarea casei, în semn de apreciere, meșterii își lăsau inscripționat pe meștergrinda casei – grinda de susținere a structurii acoperișului – numele și anul în care s-a ridicat construcția, localizând astfel temporal evenimentul.

Pe unul din constructorii maramureșeni contemporani cei mai de seamă, specializat în realizarea și bătutul draniței, l-am găsit inițial în 2008 cadrul Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din Golești – Argeș, unde, împreună cu alți meșteri, era implicat într-un amplu proces de conservare a unor monumente de arhitectură populară din cadrul muzeului, înlocuind dranița veche cu una nouă, pe care o prelucra la fața locului. În acest context, l-am întâlnit pe meșterul Ioan Bud, de loc din Budești – Maramureș, cunoscut în comunitate mai ales sub numele de *Bud a lui Lorinz*, în vârstă de 68 de ani. Considerați a fi printre cei mai buni lemnari, țăranii maramureșeni sunt creatorii unei adevărate „școli” de meșteri specializați în această tehnică, îmbogățind arhitectura populară românească cu numeroase ansambluri monumentale (porți, case, edificii de cult), simboluri ale unei tradiții moștenite din tată-n fiu. Utilizând și astăzi vechi tehnici tradiționale de prelucrare a lemnului, printre care regăsim cioplitul lemnului cu securea, fășuitul cu barda,

tăiatul și crăpatul cu ferăstrăul și joagărul¹, meșterii maramureșeni sunt chemați adesea în muzeele etnografice pentru salvarea sau conservarea unor martori de arhitectură rurală.

Cercetarea asupra specificului acestei vechi tradiții maramureșene, începută în cadrul muzeului din Golești, nu ar putea fi pe deplin înțeleasă fără o raportare la spațiul de baștină al meșterului – Budești, acolo unde Ioan Bud își are casa și familia.

Alcătuit din două părți, Budești Susani (nucleul inițial al satului) și Josani (partea mai nouă), arătând diferența dintre cele două entități ale comunității, separare ce nu are rol administrativ, dar este folosită de localnici, Budeștiul, este o veche așezare maramureșeană, menționată documentar prima dată în anul 1361². În ceea ce privește denumirea localității, modul de formare al oiconimului reflectă o semnificație profund socială, expresie a modului de viață patriarhal, bazat pe familie și menținerea libertăților obștești. Astfel, prin sufixare (-ești este un vechi sufix de origine latină), cu sens de plural colectiv, se formează oiconimul Budești, derivat de la antroponimul Bud, nume purtat și de meșterul drănițar, după un model des întâlnit în toponimia românească.

Localitatea este recunoscută în primul rând pentru vestitele sale monumente eclesiastice, bisericile de lemn ce datează din secolul al XVII-lea, cu înalte turnuri îndrăznețe, realizate în stil gotic, ce dau dovadă de iscusită pricepere tehnică³, ea fiind una din acele comunități mari, cu două biserici și două parohii diferite.

Având în vedere specificul locului, în care ocupațiile de bază au rămas creșterea vitelor și pomicultura, în absența pământului pentru agricultură și a formelor de relief neprietenoase din punct de vedere al exploatărilor agricole, maramureșenii s-au îndeletnicit din cele mai vechi timpuri cu lucrul la pădure, fiind recunoscuți printre cei mai pricepuți din întreg spațiul românesc. Astfel, locuitorii din Budești, ca și cei din localitățile învecinate, Călinești și Vadu Izei, s-au specializat de-a lungul timpului în prelucrarea lemnului de rășinoase. Acest fapt este ilustrat și de ansamblul elementelor de arhitectură rurală (bisericile de lemn și porțile gospodăriilor) de o monumentalitate aparte, ce folosesc în tehnicile constructive *brădăul* și *molidișul*. De altfel, rășinoasele, prin

¹ Mihai Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*, București, Editura Sport – Turism, 1986, p. 72.

² Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 322.

³ Mihai Pop, *Cât îi Maramureșul...*, Chișinău, Editura Științifică, 1993, p. 6.

caracteristicile fizice ale structurii lemnului și abundența lor în rândul speciilor lemnoase, reprezintă cele mai utilizate materiale de construcție, dintre ele detașându-se în primul rând lemnul de brad, care „lucrat sub forma scândurilor, a draniței și șindrilei, reflectă tot atâtea stadii ale nivelului tehnic al epocii în care acestea s-au folosit”⁴.

Pentru spațiul românesc, Maramureșul rămâne un exponent al civilizației lemnului, fapt ilustrat și de trăsăturile de ordin constructiv ale impresionantelor edificii laice și religioase, conservatoare din punct de vedere al tehnicilor și materialului de realizare. Un strălucit vestigiu al acestei civilizații îl constituie porțile monumentale⁵, a căror origine presupunea îndeplinirea a două funcții distincte: una pregnant practică, deserving scopuri pur gospodărești, care este și funcția primară, și alta mistică prin excelență, de esență culturală, decurgând din folosirea porților la înmormântarea aeriană a morților familiei⁶, încercând simbolic acest element de arhitectură rurală reprezentativ pentru întreaga gospodărie.

Construcțiile maramureșene, ce pun în valoare tradiția locală a prelucrării lemnului, s-au bazat dintotdeauna pe iscusința și priceperea meșterilor dulgheri ale căror tehnici constructive au conferit o excepțională unitate stilistică arhitecturii zonei. Între aceștia se remarcă și Ioan Bud, cunoscut, după cum am amintit, mai mult după porecla *Bud a lui Lorinz* decât după nume, poreclă ce o moștenește de la bunicul său, după o veche tradiție maramureșeană, potrivit căreia fiecare membru al satului are propria poreclă, pe care o poartă cu mândrie. Reminiscentă a modului de viață arhaic, în care cuvântul, numele, în unitatea sa semantică, relevă structuri de permanență și profunzime în straturi de limbă și istorie⁷, porecla rămâne un lucru firesc în cadrul comunității maramureșene. Asemenea lui, frații Gheorghe și Ioan se recomandă în comunitate tot cu apelativul *...a lui Lorinz*, pe ulițele satului putând fi auzite expresii de genul: *...a lui Urșiag, Bătă, Țăranu, Popuță, Pintioc*, oameni ce au în stăpânire locuri ca *Dâmbul Roiului, Dâmbul Nacului, Izvorul Pitului*, dovedind originalitate și conservatorism lingvistic.

⁴ Ion Cherciu, *Arta populară din Țara Vrancei*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 44.

⁵ Petru Caraman, *Porțile monumentale ale României*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, VI, 2006, p. 22.

⁶ *Ibidem*, p. 32.

⁷ Ioan Crâncău, *Porecle și supranume în Tăuții Măgherauș*, în „Memoria ethnologica” (ME), Baia Mare, an IV, nr. 11-13, 2004, p. 1301.

Astfel de denumiri relevă înțelesuri profunde prin care membrii comunității denumesc locurile, personalizându-le, umanizând spațiul luat în stăpânire, spunându-se că fiecare sat din *Țara lui Dragoș* își are porecla sa, întemeiată pe o legendă; oamenii locului „își aruncă la tot pasul ocări de acestea, nimeni nu se supără din cauza lor, și le auzi aruncate până și între *domnari*”⁸.

Meșterul se ocupă cu confecționarea și baterea draniței pe casă, pentru a cărei realizare utilizează numeroase esențe lemnoase cu diverse însușiri (stejar, molid, brad), cea mai bună fiind cea obținută din molid. Această esență lemnoasă este preferată de meșterii drănițari pentru calitățile sale; cantitatea mare de rășină conferă draniței o rezistență aparte, ce poate ajunge până la 70 de ani. Lemnul de brad sau *brădăul*, cum este denumit local, este un alt material utilizat la confecționarea draniței, șitei sau șindrilei, dar care are o durabilitate mai mică în timp, rezistând cu 20 de ani mai puțin decât cea confecționată de molid, din cauza conținutului mai mic în grăsime. Durata în timp a acestui tip de învelitoare naturală este condiționată și de alți factori, printre care amintim intemperiiile naturale, meșterul precizându-ne că o draniță bine lucrată, din lemn uscat de bună calitate nu poate avea o viață mai mică de jumătate de veac, chiar dacă nu este acoperită de nici un strat protector. Pentru aceasta trebuiau respectate anumite condiții, printre care tăierea lemnului în anotimpul rece pare a fi cea mai importantă. Astfel, iarna, din luna noiembrie și până în februarie, se fac tăierile la pădure atunci când „lemnul e închis”, ceea ce îi prelungește viața față de unul tăiat în sezonul cald. Buștenii folosiți pentru obținerea draniței erau aleși cu mare grijă, drepti și cu cât mai puține noduri, pentru a se putea prelucra mai ușor. Uneori, prin anumite metode, precum decojirea *brădăului* cu un an înainte de a fi tăiat, se urmărea sporirea durității, spunându-se că lemnul se usucă în picioare și se întărește.

După tăiere și curățare, începea prelucrarea trunchiului, el fiind tăiat perpendicular în mai multe bucăți, de lungime aproximativă cu cea a draniței. Fiecare butuc în parte era despicat în patru sferturi cu ajutorul *toporului* sau a *baltagului* și a *maiului de lemn*, obținându-se ceea ce popular se numesc *bile*⁹. Fiecare sfert în parte era fasonat cu ajutorul unei *securici* sau *băltăgaș*, după care era crăpat în fâșii subțiri, 15-17 la număr, cu ajutorul *custurii*, un cuțit cu o formă aparte bătut cu *maiului*

⁸ Andrei Radu, *Porecle*, în *ME*, an IV, nr. 11-13, 2004, p. 1243.

⁹ Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 105.

de drănițit, ciocan de lemn de mici dimensiuni. Odată încheiată această operațiune, scândurile de lemn, late de 8-10 cm, erau strânse în mănunchiuri, fiind pregătite pentru a fi trase, netezite, la scaunul de drănițit, unde se obțin bucăți trapezoidale cu lungimi de 60 cm.

Din acest moment, dranița era numai bună de bătut pe casă, meșterul folosindu-se de cuie speciale de draniță sau șită, din fier; altădată, acestea erau confecționate din lemn de stejar, practică ce s-a păstrat până acum 100 de ani, după cum ne-a relatat Ioan Bud. Operațiunea de batere a draniței începe de la coama acoperișului numită „cheptine”, unde se pune un anumit „semn-lemnă după credința omului: *cruce, cocoș, bolț piramidal*, după o tradiție foarte veche intrată în sufletul omului”¹⁰. De cele mai multe ori, obiectele de formă ascuțită fixate la extremitățile coamei, „constituie un argument serios în favoarea funcției lor apotropaice de stăvilire sau de îndepărtare a răului pe care o vor fi avut odinioară”¹¹. Înainte de începerea propriu-zisă a muncii de realizare a acoperișului, „găzdoia – femeia casei, ca obligație morală și bucurie pentru că-și vede casa sus ridicată, pune o pânzătură frumoasă cu monedă, destinată ălui mai vrednic meșter ce ridică casa”¹², gest cu semnificații profunde în mentalitatea tradițională, „prosopul alb simbolizând legământul cuplului, dar și starea de puritate, de curățenie, sub zodia căreia era zidită casa respectivă”¹³. În afara rolului funcțional, coama acoperișului este importantă și din punct de vedere estetic; de multe ori meșterii recurg la diverse forme de modelare a lemnului în așa fel încât, „rândul de sus al dranițelor este tăiat în forme simple decorative, formând un șir dantelat”¹⁴, ce dă un aspect deosebit întregii construcții.

În funcție de înălțimea acoperișului, care poate fi *țepiș*, adică mai ascuțit, sau *lopoș*, mai scund, echipa specializată de meșteri drănițari, alcătuită din două până la patru persoane, bate dranița într-unul sau în două rânduri, în așa mod încât 2/3 din suprafața unei scânduri este acoperită de o alta, capetele ei fiind bine petrecute,

¹⁰ Inf. Ioan Bud, 68 de ani; înregistrare mg. din 3 aprilie 2008.

¹¹ Ion. H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova*. Universul culturii populare, vol. I, Iași, Editura Presa Bună, 1998, p. 28.

¹² Inf. Ioan Bud.

¹³ Ion. H. Ciubotaru, *Gherăești, un sat din ținutul Romanului*, Iași, Editura Presa Bună, 2003, p. 281.

¹⁴ Florea Bobu Florescu, Paul Petrescu, *Arta populară românească*, București, Editura Academiei Române, 1969, p. 107.

asigurându-se astfel o bună protecție întregii construcții. *Apele* acoperișului sunt încheiate fie în unghi drept, mai pronunțat, fie, trecerea se face mai lin, muchiile fiind rotunjite, tipul cel mai des întâlnit în cadrul construcțiilor maramureșene. Ca formă, în zona maramureșeană predomină acoperișul cu structura în patru ape, mai ascuțit, numit *țepiș*, ce permite o evacuare rapidă a apei și zăpezii.

Suprafața pe care meșterul bate dranița este un suport de scândură ce acoperă cununa de bârne a pereților, formând așa-numitul strat al acoperișului, în fapt un sistem de grinzi puternice ce încununează pereții constituind suportul pe care se sprijină întregul acoperiș. Întregul edificiu are la bază o structură relativ simplă alcătuită din cununi de bârne late și groase cu dispunere orizontală, cioplite cu securea și fețuite cu barda, încheiate în „cheutoare românească” sau în tehnica „blockbau”, așezate pe o fundație de granit (granitul fiind scos din carierele aflate în apropiere). De obicei, fundația este îngropată 2,5 m în pământ, ridicându-se deasupra cu jumătate de metru dacă casa este în pantă; în caz contrar, când terenul este neted, fundația se ridică până la 2 m deasupra solului¹⁵. Pentru o casă cu dimensiuni de aproximativ 10/8 metri, constructorii folosesc în jur de 25-30 m³ de lemn cioplit din brad sau stejar.

Ca element de arhitectură populară, prin vechimea și valoarea ei artistică, casa a devenit emblema Maramureșului, conferindu-i acestuia identitate zonală; în acest sens, un rol determinat l-au avut meșterii constructori, dintre care, Ioan Bud rămâne un reper prin îndemânarea, pricepera și experiența de a ridica construcții monumentale din bârne. Din această perspectivă, meșterii maramureșeni, moștenitori ai unor valori tradiționale profunde, au fost capabili să atingă un nivel profesional ridicat, rafinamentul lor artistic excelând în compoziții ample ce poartă amprenta unei mărci identitare, semn al unui statut socio-profesional bine individualizat.

¹⁵ Inf. Ioan Bud.

Abstract

Starting from the thinking pattern specific to peasant craftsmen that created perfectly equilibrated and functional buildings, within the Romanian space there developed the brilliant art of wooden constructions, and the historical region of Maramures excels in this regard by the originality and diversity of the applied techniques and procedures. Wood processing with its various forms was granted in time the artistic feeling of folk artists, fact which explains the exceptional results that were obtained. It is in this category that falls the shingle maker Ioan Bud, of Budesti-Maramures, known locally as Lorinz's Bud. Using traditional tools such as the *hatchet*, *axe*, *wooden beater*, *shingling chair*, the craftsman works in fir tree wood and spruce wood, creating the shingles specific to the roof of the Maramuresan houses. Representative of an archaic community characterized first of all by its impressive churches and monumental gates, craftsman Bud whose artistic mastership and creativity find their most adequate expression in wood processing, has created his fame by special achievements, reason why he is frequently invited in the ethnographic museums throughout Romania to help with his knowledge the works of restoration-conservation of the monuments of traditional art.

ILUSTRĂȚII

